

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB

3. RÆKKE. IV. BIND.

REDIGERET AF

VILLADS CHRISTENSEN

I KOMMISSION HOS TILLGES BOGHANDEL
I KØBENHAVN

TRYKT I AARHUS STIFTSBOGTRYKKERI

1904—05

Befæstningsanlæg paa den vestlige Side af Lillebelt i Tiden 1629—1644.

Af K. C. Rockstroh.

De ældre og nyere Forfattere, der har beskæftiget sig med Krigsbegivenhederne i Jylland i 1644—45, har sikkert alle haft Møje med at bestemme Stederne for de forskellige Kampe ved Lillebelt i 1644. Sagen er den, at de fra selve Krigsperioden stammende Stedangivelser ikke altid er fuldt nøjagtige, og at der i Perioden efter 1629 var gjort større og mindre Tilløb til Fæstningsanlæg forskellige Steder, uden at det kan skønnes bestemt, hvor meget eller hvor lidt der i Virkeligheden kom ud deraf.

Blandt de Forfattere, der nærmere har omtalt Krigsbegivenhederne, er vel Slange den ældste, og hans Fremstilling i hans »Christian den Fjerdes Historie« er mer eller mindre gaaet over paa andre Forfattere selv i den nyeste Tid. Han siger (S. 1228), at nogle Dage efter at Svenskerne havde bemægtiget sig Koldinghus, gik de løs paa det danske Rytteri, som stod imellem Kolding og Middelfart Sund osv.¹⁾, hvorefter »Torstenson gik for

¹⁾ Skønt det ikke direkte vedrører nærværende Sag, skal det dog nævnes, at Rytterkampen stod samme Dag, som Svenskerne tog Koldinghus i Besiddelse, nemlig 9. Januar (Koldinghus Lens Regnsk. 1643—44), ved Hovedlandevejen til Snoghøj, omtrent i Højde med Eltang, umiddelbart vest for Kæmpehøjene.

Lejren ved den nye anlagte Skanse, der hvor nu er Fredericia«. Det er naturligvis vanskeligt at sige, hvor meget Slange selv mener med Udtrykket »den nye anlagte Skanse«, særlig Ordet »nye«, der her har en særlig Betydning¹⁾; men til Gengæld er Udtrykket »der hvor nu er Fredericia« jo absolut galt, da Fodfolkskampen i de følgende Dage stod ved Snoghøj. Om denne Kamp siger Slange, at efter tre Dages uophørlig Kanonering paa denne »ikkun halv befæstede Lejr« maatte Anders Bille salvare det bedste af sin Besætning, sine Stykker og Faner over til Fyen«. Videre, S. 1231, siger han, at saa snart Torstenson i Januar havde givet Ordre om at »forbedre den Jydske Skanse«, søgte han at gaa over til Fyen. Om de senere Kampe beretter han, at den 5. Maj gjorde And. Bille, med Kaarden i Haand, Landgang og bemægtigede sig »sin forrige Skanse ved Middelfart Sund og Snoghøj« osv. osv., »hvilken Skanse han lod aldeles sløjfe og fordærve«. Endelig siges om Begivenhederne omkring Nytaarstid 1645, at Prins (Biskop) Frederiks og And. Billes forenede Styrker satte sig i »den gamle Lejr ved Snoghøj«. — Det er ikke let at sige, hvad der menes med »den Jydske Skanse«; mest sandsynligt er det, at Slange mener en Skanse ved Bersodde (Frederiksodde, Fredericia). Men hvis der allerede i Februar 1644 fandtes nogen Skanse ved Bersodde, saa maa Svenskerne selv have anlagt den; thi med Undtagelse af en enkelt meget tvivlsom Efterretning²⁾ har det ikke været muligt at finde noget som helst Spor af, at der før Kriegen var nogen Skanse paa dette Punkt. Hvad angaar

1) Se nedenfor Udtrykket »Den Nyhe Skantz«.

2) Et Dagregister for 1588—1648 i Ny kgl. Saml. Fol. 617. Det er sandsynligt, at Slange har benyttet dette Register — muligvis er det hans eget Arbejde.

Begivenhederne den 5. Maj, da er det rigtigt, at And. Bille kastede Fjenden ud af Skanserne ved Snoghøj og ved Bersodde; thi paa dette Tidspunkt laa der svensk Besætning i en Skanse det sidst nævnte Sted — den kaldes almindelig i Kilderne »Fjendens Skantz« eller »den Nyhe Skantz« til Forskel fra de andre. Derimod er det sidste Udtryk: »den gamle Lejr ved Snoghøj« absolut urigtigt, da And. Billes lille Korps stod i og ved Bersoddeskansen, der fra August Maaned var bleven forstærket og udvidet af de danske Tropper.¹⁾

At Slanges Fremstilling af Krigsbegivenhederne gennemgaaende er ikke alene meget mangelfuld, men ogsaa fuld af Urigtigheder, herpaa kunde der i en Fart anføres en Mængde Beviser; men da det ligger udenfor nærværende Artikkels Ramme, skal man lade det ligge. At hans Stedbetegnelser er forvirrede og urigtige er formentlig tilstrækkelig paavist.

Kort efter Fredsslutningen 1629 træffes de første Kendetegn paa, at man i Danmark belavede sig paa i Fremtiden at kunne komme til at forsvare sig med Front mod syd. At denne Tanke var noget nyt, skønnes blandt andet tydelig deraf, at medens der paa Grændsen mod Sverrig fandtes talrige og efter Tidens Forhold ret stærke Forsvarsanlæg, saa var der paa Halvøen ikke et eneste saadant, idet Rendsborg som Fæstning og Christianspris endnu ikke eksisterede, men først blev udført i de nærmest paafølgende Aar, og idet Befæstningerne

1) Forskellige Regnskaber for Militære i Krigen 1643—46. Proviantregnskab for Bierigs Ode Skantz Okt. 1644 — Slutningen af Jan. 1645. Christian den fjerdes Breve til Biskop Frederik (den tredie) 1643—46.

ved Glückstadt snarere maa betragtes som offensive Anlæg, der skulde tjene Christian den fjerdes ubændige Lyst til at spille Herre i Landene omkring Elbens og Weserens nedre Løb.

I December det nævnte Aar fik Axel Urup, der havde taget Del i Krigen i Tyskland, men nu var antagen af Kongen som Ingeniør, følgende Ordre. I) Han skulde straks begive sig til Kolding og der bese »en Peninsul, som ligger tvært ud fra Hønborg Kirke, mellem Kolding og Sundet, som med en Skov er begroet«. Paa den Ende af Halvøen, der vender mod Middelfart, skal han udse Plads til en Befæstning af en saadan Størrelse, at Koldings Indvaanere kan bebygge den; paa den anden Ende, »mod Koldinghus«, skal Slottet bygges. II) Mod »Fyrstendommen« og Vandet skal baade Slot og By omgives med en Mur, men mod det faste Land med Jordvolde. Instruktionens Punkt 3 og 5 omhandler nærmere Detailler ved Anlægget, og i Punkt 4 siges, at fra »samme Peninsuls Ende« skal slaas en Dæmning til det faste Land »(hvilket først var udset til at fortificeres)«, saa at den Vig, som mellem »begge Landene indløber« kan blive en fersk Sø etc.¹⁾ — Heraf ses, at der først var tænkt paa en Befæstning et andet Sted. Hvilket er nu det Sted, hvortil man i 1629—30 vilde henflytte Kolding By og Slot? Det er en Halvø, ligger mellem Kolding og Beltet og »tvært ud fra Hønborg Kirke«. Men her er det mærkelige, at Navnet »Hønborg Kirke« ikke kendes fra andre Dokumenter og ikke omtales noget andet Sted mig bekendt. Det gamle Hønborg har formentlig ligget omtrent paa det nuværende Henneberg Ladegaards Plads, mulig

1) Jyske Registre 27/12 1629. Sammenlign endvidere Rigsraadets Indstilling til Kongen 5/9 1629 (Erslev: Rigsraad og Stændermøder II 235 f.).

lidt mere vestlig — men Kirken? — Ja, alle andre Angivelser i Instruksen viser hen paa, at »Hønborg« Kirke maa være Tavlov Kirke, at Peninsulen er Hovens (eller Høvens) Odde, mellem Gudsø Vig og Eltang Vig, hvilken Odde paa den Tid ligesom i vore Dage var helt bedækket med Skov.¹⁾ Det Sted, der først var udset til at skulle befæstes, kan enten være Drejens Odde eller Plateauet syd for Oddersted, og den Vig, der tænkes inddæmmet, er enten Eltang Vig — hvad der vel er det sandsynligste — eller ogsaa Gudsø Vig. Dette Projekt kom dog til at dele Skæbne med det første og med saa mange andre af Christian den fjerdes Projekter: der blev ikke foretaget det ringeste derved, og man træffer ikke senere Spor deraf i noget Dokument. Dog ses det, at Rigsraadet havde bevilget Penge til Anlæg af Fæstninger i Jylland paa den Tid, og Raadet var ivrigt for at faa noget gjort ved Sagen.

Næste Projekt fremkom kort efter, idet der 2. August 1630²⁾ udstedtes omtrent ens lydende Ordre til Rigmarsken Jørgen Skeel og Axel Urup, at da de i Fællesskab havde udset en Plads i Koldinghus Len, »liggendes ved Skierbek kaldes Emmerensz«, hvor de mente, at en Fæstning bekvemt kunde henlægges til Landets Defension, skulde Jørgen Skeel ved første Lejlighed lade Værket paa-begynde og snarest færdiggøre, medens Axel Urup skulde afstikke Fæstningen og have Indseende med dens Anlæg. Man kan vel heraf slutte, at Urup ved sine Undersøgelser først i Aaret 1630 har funden Planen om Koldings Flytning paa denne Maade til Hovens Odde upraktisk eller uudførlig, og at han derefter har henvendt sig til Jørgen Skeel om Sagen, der jo laa hele Adelen og specielt dennes Repræsentant i Forsvarsanliggender paa Hjærte. Af Kol-

1) Se Pufendorf: Histoire du règne de Charl. Gust. Kortet over den svenske Rytterlejr ved Bredstrup August 1657.

2) Jyske Tegnelser (VIII 270).

dinghus Lens Regnskaber 1630—31¹⁾) ses det ogsaa, at der udleveredes til Axel Urup, kgl. Maj.s Ingeniør, en Del Lægter til at »afdele og afpæle en Plads med« i Elbo Herred, »paa hvilken Plads mentes, Hans Maj. vilde have ladet en Befæstning henlægge, Landet udi Fremtiden til Defension«. — Med Bestemmelsen af dette Sted er det næsten lige saa galt som med det foregaaende, og Navnet Emmerensz syntes helt forsvunden, medens den Omstændighed, at Stedet fandtes i Nærheden af Skjærbæk ikke var tilstrækkelig til at pege paa det. Men nu findes der hos Pufendorf, paa et af Kortene over Frederiksoddes Omegn²⁾) umiddelbart vest for Skjærbæk, et af Vandløb og Stranden omgivet Plateau, der bærer Navnet »Emmenäas«. Dette Sted maa efter Datidens Forhold have egnet sig vel til en nogenlunde rummelig Befæstning, noget mindre i Omfang end det senere Frederiksodde. Stedet danner omtrent en Halvø, der mod Fastlandet har en anseelig Bakkerække, foran hvilken der igen er et Engdrag. Men heller ikke dette Projekt kom til Udførelse, og det omtales ikke senere. En Grund dertil var maaske den, at Rigsraadet omtrent ved denne Tid begyndte Forhandlingerne om de bekostelige Anlæg af Christianspris' Fæstning.

Om det fjerde Projekt vides egentlig endnu mindre Besked, og Forberedelserne dertil synes at være truffen i Stilhed, for at det ikke skulde komme ubeføjede for Øren. Denne Gang var Stedet atter rykket mod øst, hen til Snoghøj, hvor der i 1638 og vistnok allerede i 1637 arbejdedes paa at rydde Terræn for en »Fæstning«. I Februar 1638 fik Bønderne i de 5 jyske Herreder under Koldinghus Len Tilladelse til, at de kunde betale Ar-

1) Mellem Udgiftspost Nr. 69 og 70.

2) Det før nævnte over den svenske Lejr ved Bredstrup.

bejdspenge i Stedet for vedblivende at kløve de ved Snoghøj fældede Træer, hvilket Arbejde faldt dem meget besværligt. Lensmanden paa Koldinghus fik samtidig Paalæg om at vaage over, at der ikke ryddedes Skov udover, »hvad Fæstningens Begreff sig kan strække«. ¹⁾ I Forbindelse hermed staar sandsynligvis en Ordre af samme Aar til Axel Urup om straks at rejse til Kolding, hvor Christian Friis vil meddele ham nærmere Ordre. ²⁾ Det er til denne Rydning af Skov Kongen saa gnavent hentyder i 1646, da Rigsraadet bad ham yde noget Træ af Kronens Skove til Arbejdsredskaber ved Anlægget af Befæstningen ved Hals. Han siger da, at han ikke vil have, det skal gaa ham som dengang, da Snoghøj skulde befæstes, og et stort Stykke Skov blev borthugget, som han ikke engang fik Tak for. ³⁾ Det kan ikke angives, hvor langt dette Arbejde blev ført frem paa dette Tidspunkt, og det afløstes i 1639 af et nyt Projekt, det femte.

Det nævnte Aar udstedte Kongen Ordre ⁴⁾ til Albr. Skeel og Christen Thomesen, at i Anledning af »Fjendernes uformodelige Anløb« skønnes det nødvendigt, at Fæstningerne færdiggøres snarest; de bevilgede Midler og Soldaternes Arbejde var vel til nogen Forsikring, men forslog dog ikke. Derfor skulde de to nævnte Rigsraader tale med Commissarierne i Jylland og med den hele Adel der om, at Fæstningsanlæg snarest stilledes i Værk, og hvad man besluttede sig til, burde paabegyndes snarest og endnu denne Sommer. Derefter siges: »Og eragte vi, at ligeoverfor Middelfart er intet bevendt; thi en Fjende kan gaa den forbi eller og holde den blokeret med faa

¹⁾ Jyske Tegn. $\frac{9}{2}$ 1638.

²⁾ Smstds. $\frac{17}{7}$ 1638.

³⁾ Christian den fjerdes Breve (ved Bricka) VI. S. 171 og V. S. 250.

⁴⁾ Jyske Tegn. $\frac{15}{8}$ 1639. Brevet er i øvrigt trykt i Erslevs foran nævnte Skrift.

Troupper og ruinere det ganske Land; det samme er hos Kolding at eragte, hvis Situation derforuden ingen Defension at gøre tillader, hvorfor vi eragte [herefter et Mellemrum som til et Tostavelsernavn] des bekvemmeligt dertil, dog at det holdes hel hemmelig — — —.« Nu duer altsaa heller ikke Snoghøj (»lige overfor Middelfart«) mere; — men hvad det nu er for et Sted, Kongen har faaet tilstrækkelig Tillid til, det skal vi lade usagt; thi Kongen omtaler ikke Sagen oftere og heller ikke gør nogen af dem det, man kunde tænke sig havde haft dermed at gøre. Det er ganske frugtesløst at gætte paa noget Sted i Nørrejylland, da ingen kan vide, hvilket Punkt mellem Grændsen og Limfjorden, Kongen tænker paa. Skulde det være Rendsborg? I ethvert Fald arbejdede Axel Urup kort efter paa en »Model« til denne Fæstning efter Kongens Ordre.¹⁾ Eller kan det være Ballum i Sønderjylland, som han vilde befæste i 1642, og hvorom han, til Sammenligning med Snoghøj skriver i sin sædvanlige Blanding af Naivitet og uhyrlig Selvfølelse: »De Godtfolk, der havde for at befæste Snoghøj, de havde ikke set Landkortet godt igennem, men alene holdt fyensk Grød og Skælfisk i stor Estime —«. — Han havde nemlig heller ikke selv »set Landkortet godt igennem«, hvad der fremgaar af hans Brev.²⁾

I 1640 om Foraaret beordredes nogle Kompagnier af det geworbne Fodregiment (Marquard Rantzaus) i »Lejr« ved Snoghøj³⁾, »som ellers kaldes Jyllandsby«, og Lensmanden paa Koldinghus skulde skaffe dem Straa og hvad de ellers behøvede til Hyttebygning. Meningen var, at de geworbne Tropper nu efter Vinterkvartererne i Købstæderne skulde henlægges flere Kompagnier samlet paa

1) Jyske Tegn. 1/8 1640.

2) Breve V. S. 250.

3) Jyske Tegn. 26/4 1640.

saadanne Steder i Riget, at de i en Fart kunde formeres i et lille Korps, om fornødent gjordes. Allerede seks Dage efter at Ordren til Lensmanden paa Koldinghus var udstedt, betalte han en Tømrmester »for han havde været ved Jydlandsbye, som trende af Kgl. Maj.s Kap-tajner¹⁾ med deres Soldater haffde deres Feltlager, og der ophugget (o: opstillet) en Galie (o: Galge), en Træhest og et andet Træ, som bruges til Straf ved Lejeren«. ²⁾ Her laa nu Kompagnierne hele denne Sommer, indtil de atter gik i Kvarter i Købstæderne.

Saa hører man ikke mere om Fæstningsanlæg i Jylland før Krigen, og man kunde derfor fristes til at tro, at Kongens Projektjageri, hans sædvanlige Mangel paa Forudseenhed og paa Overlæg i Handlen havde helt forhindret Anlæg af Værker ved Lillebelt, efter at han i Løbet af den halve Snes Aar saaledes havde kørt Ingeniører, Commissarier og Rigsraader trætte; men noget var der dog kommen ud af de mange Ordre og Kontraordre. Paa det flere Gange nævnte Kort over den svenske Lejr foran Frederiksodde 1657 findes paa Lyngsodde (Snoghøj) angivet en svagt profileret Zigzaglinie, vel sagtens en Art Løbegrav, fra den østre Strand, omtrent ind over den nuværende Overballegaard og videre i stærke Bugtninger efter Terrænet indtil nær Stranden — dog uden at berøre denne — ved Snoghøj, hvorfra Linien slaar en mindre Bue frem i Retning mod nuværende Sønderkovgaarde, for derfra at føres ned til den søndre Strand,

1) Det var Henrik Roth (senere Linderoth), Abel Spiess og Arent Lückemann. Den sidste blev kort efter afskediget paa Grund af Misligheder, de to andre forblev i dansk Tjeneste i mange Aar. (Skaanske Krigskomm. Regnsk. 1640—42, særlig Bilagene Nr. 315—320).

2) Koldinghus Lens Regnsk. 1639—40, mellem Bilagene Nr. 35 og 36.

hvor den ender med en Skanse. Men foruden denne Skanse findes der en anden og noget større, isoleret Skanse ved Sønderstranden omtrent syd for Sønderkovgaard, hvilken Skanse betegnes ved Navnet »Alte Schanz«. Imellem de to Skanser, altsaa et godt Stykke vestligere end i vore Dage, endte Kolding-Middelfartvejen ifølge dette Kort, medens det egentlige Snoghøj laa indenfor Linien. Om det af denne Linie indesluttede Terræn siger Pufendorf (5: •Generalkvartermester Erik Dahlberg, der har tegnet dette Kort ligesom de andre): »Castra Mareschal Andreæ Bille A° 1643 (!) à Dn. Campi Mareschallo Generali Torstensonis post triduanam oppugnationem in Pote-statem redacta«.

Saaledes har altsaa den saakaldte »forskansede Lejr« ved Snoghøj ligget, og den har bestaaet af en Jordvold tværs over Halvøen, af 4—5000 Alens Længde og uden vaad Grav, da den jo fulgte Terrænets Former: snart op, snart ned. Dette Arbejde er sandsynligvis bleven udført straks efter de i 1637—38 foretagne Rydninger; thi det sidst nævnte Aar foreslog Adelens Fuldmægtige et Anlæg ved Beltet enten af en Fæstning eller, om Tiden ikke tillod mere, dog af en Lejr.¹⁾ De nødvendige Penge er altsaa bleven skaffet tilveje og Arbejdet bragt til en Slags Afslutning, trods Kongens nye Projekt i 1639. Saaledes var altsaa det »Jyllandsby«, hvor de geworbne Kompagnier laa i Lejr 1640. Der fandtes ingen civil Befolkning indenfor dets Omraade, der var ingen Beboelseshuse, hverken af Sten eller Træ, ingen Oplagsrum til Proviant m. m.²⁾

Hvad Beskaffenheden af selve dette Værk angaar, da maa det nærmest sammenlignes med de i hin Periode

1) Erslev anf. Skr. II. S. 488.

2) Regnsk. for Milt. i Krigen 1643—46.

almindelige »faste Lejre«, »forskansede Lejre«, som Felt-hærene indrettede sig for kortere eller længere Tid, dels til Fastholdelse af vigtige Kommunikationsknudepunkter, dels til midlertidige Hvilesteder for Hærafdelinger, hvorfra disse bekvemt kunde foretage Strejftog med mindre Styrker, Observation af en fjendtlig Hærafdeling, af en Fæstning o. l. Saadanne Lejre var ingenlunde beregnede paa at modtage et regulært Angreb med Løbegrave, Trancheer og Batterier med svært Skyts.

Det var i denne Lejr, Anders Bille havde samlet det meste af det geworbne Fodregiment, under Føring af Oberstløjtnant Paul Sehested — »Det Gamle Danske Regiment«, som det ofte kaldtes — og af Jyske Fodregiment, ialt c. 4000 Mand, snarere mindre end mere, da det geworbne Regiment paa fuld Styrke talte 3000 Hoveder (altsaa Befalingsmænd iberegnet), Jyske Regiment c. 1800; men adskillige Kompagnier var dels ikke indtruffen, dels anvendtes de andensteds. Hertil kom efter Rytterkampen d. 9de 8—900 af de slagne Ryttere, hvis Overførelse til Fyn dog straks paabegyndtes. Allerede fra de sidste Dage af December lod Rigmarsken arbejde paa Lejrens Forstærkning dels af Soldater, dels af Haandværkere, medens Bønderne fra Omegnen besørgede Kørslerne. Der »skansedes«, lavedes Palissader, Porte og Broer ved selve Lejren og Skansen, hvorhos der byggedes Træhuse ved Stranden og arbejdedes paa en rummelig Landingsbro.

Forholdene udviklede sig imidlertid med rivende Fart, langt hurtigere end vel nogen havde kunnet forudse, og Arbejderne maatte pludselig afbrydes, da Fjenden d. 9de viste sig foran Lejren. At forsvare hele den lange, svage Linie med kun et eneste fast Punkt, kunde der

ikke være Tale om. Derfor paabegyndtes straks Overførelsen af Tropper til Fyen og den successive Rømning af Lejren indtil den 14. Jan., da Kongen udstedte Ordren om, at Kommandanten i »Skansen ved Snoghøj« skulde underhandle med Fjenden om Skansens Overgivelse. I denne Skanse, hvor vistnok Major Martin Günther af det geworbne Regiment havde Kommandoen, var den sidste Del af Fodfolket samlet sammen, nemlig 5—600 geworbne og Resterne af Jyske Regiment, maaske 12—1400 Mand, og disse maatte saa overgive sig.¹⁾

Endnu skal anføres de Betegnelser, som bruges hos en Del ældre og yngre Forfattere om denne Lejr ved Snoghøj i Anledning af Begivenhederne i Januar 1644. H. O. Scheel i »Krigens Skueplads« og Baggesen i »Torstensonfejden« (Milt. Repertorium IV) holder sig til Slange og bruger nærmest hans Betegnelser; Bering-Liisberg i »Christian den Fjerde« (Krigshistorien ved Axel Larsen) taler om »Skansen ved Snoghøj«; Professor Schäfer i »Gesch. von Dänemark« siger »Skanserne ved Snoghøj«; Kernkamp i »De Sleutels etc.« »Skansen ved Middelfart«; Professor Fridericia i »Danmarks ydre polit. Historie« og i »Danmarks Riges Historie« »den forskansede Lejr ved Snoghøj«. Det ses af den foregaaende Udvikling, at det sidste Udtryk er i ethvert Fald formelt korrekt. Af samtidige Berettere bruger Erik Dahlberg²⁾ Be-

1) Særlig fra Skaanske Krigskomm. Regnsk. 1643—46 (Skaanske Handler Nr. 871 og 876).

2) Han var ganske vist ikke selv i Jylland i 1644, men i den svenske Hær 1657 fandtes en Mængde høje og lave Officerer, der havde været aktive Deltagere i Begivenhederne først nævnte Aar.

tegnelsen »Lejren«, medens danske Officerer, civile Embedsmænd og Haandværkere i 1644 bruger Udtrykkene »Lejren«, »Feldtläger vor Schnöfoe«, »Leyeredt paa den anden Side ved Snoghøj«, »trensied ved Snogehøj« osv.¹⁾

Skønt det ikke vedrører foran staaende Fremstilling, forekommer efterfølgende Regning over, hvad en fra Torstenson den 20. Februar 1644 med Brevskaber til Anders Bille afsendt Trompeter fortærede i Middelfart mig saa kuriøs, at den fortjener at kendes. Navnlig er Forholdet mellem Mængden af Spise- og af Drikkevarer ejendommelig, selv om det mulig ikke i hin Drikkeriets Tidsalder og navnlig blandt Tredivaarskrigens Veteraner har været noget ualmindeligt. Regningen findes i de her flere Gange nævnte Krigsregnskaber for 1643—46. Den lyder (med modificeret Retskrivning):

»Fortegnelse paa hvad den her svenske Trompeter hos mig har fortæret paa anden Dag den 20. Februar A^o 1644:

Først ladet hente til ham om Aftenen, da han kom, og til nogle andre Officerer ²⁾ , som var hos ham 8 Kander Øl, Kanden à 4 danske Skl.	2 Mk. dansk.
Nok en Potte Brændevin for	1 Mk.
Kringler for.....	4 Sk.
Tre smaa Glas, hvert 2 Sk., er	6 Sk.
Ild og Lys Nat over.....	2 Mk.
Nok om Morgenen ladet hente Brændevin for ..	10 Sk.
Kringler for.....	3 Sk.
En Pot Vin til en Vinsuppe om Morgenen.....	12 Sk.

1) De flere Gange nævnte Krigsregnskaber 1643—46.

2) »Officerer« betyder »Befalingsmænd«, vel sagtens Underofficerer ligesom Trompeteren selv.

Nok et Maaltid Mad	1 Mk.
Nok til ham og de andre Officerer, som var hos ham, Øl indtappet 11 Stobe, Stoben 4 Sk., er	2 Mk. 12 Sk.
Nok ladet hente 3 Glas.....	12 Sk.
Ladet hente Vin til dem 10 Stobe, Stoben 1 $\frac{1}{2}$ Mk., er.....	2 $\frac{1}{2}$ Rdl.
Nok Sukker dertil for.....	5 Mk.
Summa...	5 Rdl. 1 Mk.

Jacob Andersen.«

